

The Holy See

KATEHEZA PAPE BENEDIKTA XVI.

NA OPĆOJ AUDIJENCIJI

Srijeda, 16. lipnja 2010.

Nauk Svetog Tome o suglasnosti vjere i razuma

Draga braćo i sestre!

Danas elim nastaviti s predstavljanjem svetog Tome Akvinskog, teologa koji ima toliku vrijednost da je proučavanje njegove misli izravno preporučio Drugi vatikanski koncil u svoja dva dokumenta: dekretu o odgoju i izobrazbi svećenika *Optatum totius* i deklaraciji *Gravissimum educationis*, koja govori o kršćanskom odgoju. Usto, već 1880. papa Leon XIII., koji je sv. Tomu veoma cijenio i bio promicatelj tomističkih studija, odlučio ga je proglasiti zaštitnikom katoličkih škola i sveučilišta.

Glavni razlog toga silnog uvaavanja krije se ne samo u sadraju njegova nauka, već također u teološkoj metodi koju je on primjenjivao, osobito njegovoj novoj sintezi i distinkciji između filozofije i teologije. Crkveni su se oci suočili s raznim filozofijama platonskog tipa, u kojima se predstavljao cjeloviti pogled na svijet iivot, uključujući pitanje Boga i religije. U sučeljavanju s tim filozofijama, oni su pokušali elaborirati cjeloviti pogled na stvarnost, polazeći od vjere i koristeći sastavnice platonizma, kako bi odgovorili na temeljna pitanja koja zaokupljaju čovjeka. Taj pogled, utemeljen na biblijskoj objavi i obrađivan s pomoću ispravnog platonizma u svjetlu vjere, oni su nazivali "naša filozofija". Riječ "filozofija" nije dakle bio izraz čisto racionalnog sistema i, kao takvog, odijeljena od vjere, već je pokazivala sveobuhvatni pogled na stvarnost, izgrađen u svjetlu vjere, ali usvojen i promišljan od razuma; taj je pogled, sigurno, nadilazio sposobnosti razuma, ali, kao takav, je bio također zadovoljavajući za njega. Prema svetom Tomi susret s Aristotelovom pred-kršćanskom filozofijom (Aristotel je umro oko 322. pr. Kr.) otvarao je novu perspektivu. Aristotelaska filozofija je,

očito, bila filozofija elaborirana bez poznavanja Starog i Novog zavjeta, objašnjenje svijeta bez objave, samo uz pomoć razuma. I ta je racionalnost bila uvjerljiva. Tako stari oblik "naše filozofije" otaca nije više bila održiva. Trebalo je ponovno premisliti odnos između filozofije i teologije, između vjere i razuma. Postojala je neka "filozofija" koja je bila cjelovita i uvjerljiva u samoj sebi, racionalnost koja prethodi vjeri, a potom "teologija", neko razmišljanje s vjerom i u vjeri. Urgentno pitanje koje se nametalo bilo je slijedeće: jesu li svijet razuma, filozofska misao bez Krista, i svijet vjere spojivi? Ili se međusobno isključuju? Bilo je onih koji su zastupali nespojivost između ta dva svijeta, ali je sveti Toma bio čvrsto uvjeren da su spojivi, štoviše da je filozofija elaborirana bez poznavanja Krista malne očekivala Isusovo svjetlo kako bi bila potpuna. To je bilo veliko "otkriće" svetoga Tome, koji je odredio njegov put kao mislioca. Pokazati tu neovisnost filozofije i teologije i, istodobno, njihovu uzajamnu povezanost (suodnosnost) bila je povijesna misija velikog učitelja. Imajući to pred očima lako je razumjeti zašto je u 19. stoljeću, kada se zastupala snana nespojivost između suvremene misli i vjere, papa Leon XIII. pokazao na svetog Tomu kao na vodilju u dijalogu između jedne i druge. U svojem teološkom radu, sveti Toma pretpostavlja i konkretizira tu suodnosnost. Vjera učvršćuje, integrira i prosvjetljuje baštinu istinâ koje stječe ljudski razum. Povjerenje koje sveti Toma gaji prema ta dva oruđa spoznaje – vjeri i razumu – moe se dovesti u vezu s uvjerenjem da oba proizlaze iz istog izvora istine, boanskog Logosa, koji djeluje bilo na polju stvaranja, bilo na polju otkupljenja.

Zajedno sa suglasnošću između vjere i razuma, nuno je prepoznati kako se oni slue različitim spoznajnim pristupima. Razum prihvaća istinu na osnovu njezine duboke očitosti, bila ona posredovana ili neposredna; vjera, međutim, prihvaća istinu na temelju autoriteta Boje riječi koja se objavljuje. Na početku svoje monumentalne Teološke sume (*Summa Theologiae*) Toma piše: "Kod znanosti razlikujemo dva reda; neke polaze od principâ koje se spoznaje prirodnim svjetlom razuma, kao što su matematika, geometrija i slično; druge pak uzimaju za polazište principe koji se spoznaju s pomoću više znanosti: kao što perspektiva polazi od principâ koji su spoznati putem geometrije a glazba od principâ spoznatih pomoću matematike. I na je taj način sveti nauk (to jest teologija) znanost jer polazi od principâ spoznatih uz pomoć jedne više znanosti, to jest znanosti koja resi Boga i svece" (I, q. 1, a. 2).

Ta distinkcija jamči autonomiju kako znanostî o čovjeku – onih pozitivnih i onih humanističkih, poput filozofije –, tako i bogoslovnih znanostî. No ta distinkcija nije isto što i odjeljivanje, već za sobom povlači jednu uzajamnu i plodonosnu suradnju. Vjera, naime, slui tome da odagna razumu sve napasti nepovjerenja i podozrivosti u vlastite sposobnosti, potiče ga otvoriti se sve širim obzorima i da ne posustane u traganju za temeljima te, kada se sâm razum posvećuje nadnaravnom području odnosa između Boga i čovjeka, obogaćuje njegov rad. Prema svetom Tomi, primjerice, čovjek svojim razumom nesumnjivo moe prispjeti tvrdnji o postojanju Boga, ali samo vjera, koja prihvaća boansku objavu je kadra crpiti nadahnuće iz otajstva Boga Jednog i Trojedinog.

S druge strane, ne pomae samo vjera razum. Vrijedi i Oberton. Naime, i razum, svojim sredstvima,

moe učiniti nešto vano za vjeru, pruajući joj trojaku slubu koju sveti Toma ovako saima u uvodu svoga komentara na Boetijev spis De Trinitate: "Pokazati temelje vjere; objasniti pomoću sličnosti istine vjere; odbaciti prigovore koji se upućuju na račun vjere" (q. 2, a. 2). Čitava je povijest kršćanske teologije, u konačnici, ostvarivanje te zadaće spoznaje, koja pokazuje inteligibilnost vjere, njezinu nutarnju artikulaciju i sklad, njezinu razumljivost i njezinu sposobnost promicati čovjekovo dobro. Ispravnost teoloških razmišljanja i njihovo stvarno spoznajno značenje temelje se na vrijednosti religijskog jezika, koji je, prema svetom Tomi, u prvom redu analoški jezik. Razlika između Boga, Stvoritelja, i bića njegovih stvorenja je beskrajna; ne-sličnost je uvijek veća no sličnost (usp. DS 806). Usprkos tome, u čitavoj razlici između Stvoritelja i stvorenja, postoji neka analogija između stvorenog bića i Stvoriteljeva bića, koji nam omogućuje govoriti o Bogu ljudskim rječnikom.

Sveti Toma je utemeljio nauk o analogiji ne samo na oštroomnim filozofskim obrazlaganjima već također na činjenici da nam je objavom sâm Bog progovorio te nas, dakle, ovlastio govoriti o Njemu. Smatram vanim podsjetiti na taj nauk. On nam, naime, pomaže pobiti neke prigovore suvremenog ateizma, koji niječe da je religijski jezik obdaren nekim objektivnim značenjem i, naprotiv, dri kako ovaj ima samo subjektivnu ili jednostavno emotivnu vrijednost. Taj prigovor proizlazi iz činjenice da su pobornici pozitivističke misli uvjereni da čovjek ne poznaje biće, već samo iskustveno spoznatljive funkcije stvarnosti. Poput svetog Tome i velike filozofske tradicije mi smo uvjereni da, zapravo, čovjek ne poznaje samo funkcije, koje su predmet prirodnih znanosti, već poznaje nešto o samome biću – primjerice poznaje osobu, "ti" drugoga, a ne samo njezin fizički i biološki aspekt njezina bića.

U svjetlu toga učenja svetoga Tome, teologija tvrdi da, ma koliko ograničen, religijski je jezik obdaren smislom, on je poput strijele odapete prema stvarnosti koju označava. Ta suglasnost ljudskog razuma i kršćanske vjere nazire se u drugom temeljnom polazištu Akvinčeve misli: boanska milost ne poništava, već pretpostavlja i usavršava ljudsku narav. Ova potonja, naime, i nakon grijeha, nije potpuno izobličena, već je ranjena i oslabljena. Milost, koju Bog obilno dijeli i koja se prenosi otajstvom Utjelovljene riječi, potpuno je besplatni dar kojim narav biva ozdravljena, ojačana i potpomognuta teiti elji prirodnoj i duboko usađenoj u srcu svakoga muškarca i ene: elji za srećom. Boanskom milošću sve sposobnosti čovjekova srca bivaju pročišćene, preobraene i uzdignute.

Vana primjena toga odnosa između naravi i milosti se nazire u moralnoj teologiji Tome Akvinskog, koja je veoma aktualna. U središtu njegova nauka na tome području, on stavlja novi zakon, a to je zakon Duha Svetoga. S duboko evanđeoskim pogledom insistira na činjenicu da je taj zakon milost Duha Svetoga koja se daje onima koji vjeruju u Krista. Toj se milosti pridruuje pismeni i usmeni nauk o doktrinarnim i moralnim istinama, koji je prenijela Crkva. Sveti Toma, ističući temeljnu ulogu koju, u moralnome ivotu, ima djelovanja Duha Svetoga i milosti, iz koje se rađaju teologalne i moralne kreposti, daje shvatiti da svaki kršćanin moe dostići uzvišene vidike Govora na gori ako ivi istinski vjerski odnos u Kristu, ako se otvori djelovanju njegova svetog duha. No –

dodaje Akvinac – "premda je milost djelotvornija od naravi, ipak je narav bitnija za čovjeka" (Summa Theologiae, Ia, q. 29, a. 3). U skladu s tim, sa stanovišta kršćanskog morala, postoji neko mjesto za razum, koji je kadar raspoznati prirodni moralni zakon. Razum ga moe prepoznati promatrajući ono što je dobro učiniti i ono što je dobro izbjegavati za postizanje one sreće koja lei na srcu svakog čovjeka i koja nalae također odgovornost prema drugima i, dakle, traenje općeg dobra. Drugim riječima, čovjekove kreposti, one teologalne i one moralne, su ukorijenjene u ljudsku narav. Boanska milost prati, podupire i potiče etičku zauzetost ali, prema svetom Tomi, svi ljudi, vjernici i nevjernici, pozvani su upoznati potrebe ljudske naravi izraene u prirodnom zakonu i nadahnjivati se na njima u formulaciji pozitivni zakonâ, onih naime zakona koje donose građanske i političke vlasti u cilju uređivanja suivota ljudi.

Kada se prirodni zakon i odgovornost koji ovaj uključuje niječu, utire se put etičkom relativizmu na individualnom planu i totalitarizmu drave na političkom planu što ima pogubne posljedice. Obrana općih ljudskih prava i potvrđivanje apsolutne vrijednosti dostojanstva osobe iziskuju neki temelj. Nije li upravo prirodni zakon taj temelj, s vlastitim neprijepornim vrijednostima koje pokazuje? Časni Ivan Pavao II. napisao je u svojoj enciklici Evangelium vitae riječi koje ostaju od velike aktualnosti: "Prije je potrebno dakle, za budućnost društva i razvoj zdrave demokracije, iznova otkriti da postoje bitne i urođene ljudske i moralne vrijednosti, koje izvire iz same istine o čovjeku te izraavaju i brane dostojanstvo osobe. Te vrijednosti stoga nijedan pojedinac, nikakva većina i niti jedna drava ne smiju nikada stvarati, mijenjati ili zatirati, već ih moraju samo prepoznavati, poštivati i promicati" (71).

U zaključku, Toma nam predlae široko i pouzdano shvaćanje ljudskog razuma: široko jer nije skućeno prostorima takozvane empirijsko-znanstvene misli, već je otvoreno čitavom biću pa tako i temeljnim i neporecivim pitanjima ljudskog ivota; a pouzdano jer je ljudski razum, prije svega ako prihvaća nadahnuća kršćanske vjere, promicatelj civilizacije koja priznaje dostojanstvo osobe, nepovredivost njezinih prava i obvezatnost njezinih dunosti. Ne iznenađuje što je nauk o dostojanstvu osobe, koji je od temeljne vanosti za priznavanje nepovredivosti ljudskih prava, sazreo u misaonim ambijentima koji su prigrlili baštinu svetoga Tome Akvinskog, koji je imao veoma uzvišeno shvaćanje ljudskog stvorenja. Nazvao ga je, svojim strogo filozofskim rječnikom, "najsavršenijim od svega što se nalazi u čitavoj prirodi, to jest subzistentnim subjektom u racionalnoj prirodi" (Summa Theologiae, Ia, q. 29, a. 3).

Dubina misli svetoga Tome Akvinskog izvire – to nikada ne smijemo zaboraviti – iz njegove ive vjere i njegove gorljive pobonosti, koju je izraavao u nadahnutim molitvama, poput ove u kojoj moli od Boga slijedeće: "Udijeli mi, molim te, um koji te trai, mudrost koja te nalazi, ivot koji ti se sviđa, ustrajnost koja te pouzdano očekuje i pouzdanje da ću te na kraju zagrliti".

Papin pozdrav hrvatskim hodoćasnicima na hrvatskom:

Od srca pozdravljam sve hrvatske hodoćasnike, a osobito vjernike iz upe Svetoga Mihovila iz

Drinovaca u Bosni i Hercegovini. Nahranjeni otajstvima vjere na grobovima apostola, traite ono što dolazi od Duha Bojega kako biste svoje vrijeme, bilo u radu ili odmoru, proivjeli Bogu na slavu. Hvaljen Isus i Marija!

Copyright © Dicastero per la Comunicazione - Libreria Editrice Vaticana